

„ЗАСТАВА“ излази два пута у недељу, средом и суботом.

Цена је на годишњу 10 фор. на по године 5 фор., на четврт годишње 2 фор. 50 новч. а. вр. за Аустрију, а за Србију на годишњу 100 гроша на по год. 50, а на четврт године 25 гроша.

ЗАСТАВА.

Отлази се рачунају по волану врсти које из гарнота изумијају, и за сваку врсту плаћа се за први пут 6, за други пут 4 новч. Осим тога за жит уве по 30 новч. Довише се пољукурдишту а предлата администрацији „ЗАСТАВЕ“ у Пешти, Grünbaugasse, Mexico, I. Stock Thür Nr. 10.

БРОЈ 84.

У Пешти, у суботу 26. новембра 1866.

ГОДИНА I.

Пешта, 25. новембра.

Позивајући се на неке званичне телеграме, цариградски лист „Левант Хералд“ (који на енглеском језику излази) јавља да је Русија предложила Енглеској и Француској да ступе с њом у договор и споразумљење о народној ствари Кандије.

То би значило оно што се у политици зове „интервенција“, т. ј. мешање страних влада као неких судија у послове који нису њихови. За изговор томе мешању у туђе послове узима се обично „обшти мир“ или „интерес човечанства“. Да за „обшти мир“ и „интерес човечанства“ на Истоку заиста опасности има: то се не може одрећи. „Докле год једни гњече и глобе друге, рекао је Прудон, докле мира бити не може“, и баш тај је случај на Истоку. Основана на сили песнице, турска царевина непрестаје служити као гњездо „зудумћара и изјелица“; ако игде, ту се има бранити „интерес човечанства“ и „обшти мир“. Само да би неко могао бити судијом између угњетених и њиховог угњетача, ваља да буде сам узвишен над страшну угњетача и да у праву обштем на слободу види и брани обште добро и мир. Нажалост, досадање мешање европских сила у послове народа на Истоку, недаје доказа да је суд тих сила узвишен до чисте цели „обштег мира и човечанства“. Загледајмо само у уговор од 1856, и уверићемо се, да су исте силе интересоване у „одржање“ турског господарства над источним Хришћанима, ма да подржавати турско господарство значи подржавати узрок нереду и рату најопаснијем по интерес човечанства. Хришћани у Кандији, као и по свој Турској, страдају од угњетачке руке; обшти јуначки одпор тих Хришћана једини може осигурати људску слободу и са њоме будући мир на Истоку; а што се „европских сила“ тиче, кад досад небеху у стању помоћи угњетенима у Турској, нека им бар одсад неодмажу: нека једном престану само подупирати господарство Турчина над рајом, па ће раја сама пребрипути бригу „обштег мира и интереса човечанства“ на своје огњишту.

Иако се са свију страна потврдило, да су неистинити гласови који се у последње време распространили о угушењу народног устанка у Кандији: опет париски „Монитор“ налази се у стању казати: да је „домаћа буна у Криту свршена, и да сад само страпци, из Грчке или од пређашњих Гарибалдоваца дошавши протуве, продужују четнички рат по планинама Кандије. Надажде је, додаје исти лист, да ће и ти четници одустати од борбе којој се исход унапред прорачунати даје.“

Као најбољи одговор томе можемо означити нови чланак од познатог публицисте С. М. Жирардена, у „Журналу де Деба“, чланак о „угушењу буне Крићанске“. „Знамо, вели се у истом чланку, знамо добро да нико више неће се дати обманути цариградским телеграмима о угушењу буне у Кандији. Цео свет разуме, да буна та није свршена, и да се она неће свршити. И то најбоље знају они који најгласније и најчешће трубе, да је Крита покорена, сасвим покорена, и да више ништа неостаје, него да се „бунтовници“ помиљују. Победе, венци славе, покорене, помиловање (амнистија) — све је то празна хвала или привиђање кроз увећавајуће наочари. На Западу ми имамо великих ратова који врло кратко трају; на Истоку војени напредак није толики, ту кад се бије задуго се бије. Али као што се Турска од 20 година труди да подражава Западу, она неће да буде иза Запада и у бурним и пресудним телеграмима са бојног поља. Њени ратови и њени бојеви бивају по источном начину, а њени телеграми по западном.“ Ако се тим телеграмима лако верује на Западу, С. М. Жирарден доказује да то веровање припада и „политичној системи“. „Има их, вели он, који би хтели да се на Истоку нико не буди. Али у ово време Крићани су устали, они су узнемирили „азнадара“ који и онако зло стоји: тим горе по њих! Решило се веровати, да су они (Крићани) непрестано потучени, да се њихов устанак непрестано свршује. То забуњује јавно мишљење, и не да да се ово заузме за сиромашне и честите Крићане, који гину за отачбину и слободу. Чинимо што за Кандије рекле би многе добре душе. — Шта да се чини? одговара се са свију страна. Ствар је свршена! Ето већ осми пут „Монитор“ то каже.“ За султана додаје се у истом чланку, да он припада „онима који најлак-

ше и најискреније верују“ у телеграме о угушењу буне у Кандији. „Таки је његов положај. Каже му се, да је војска његовог височанства одржала победу, он то верује! каже се да бунтовници моле за опроштај, он им опрашта, каже се да им треба дати нешто слободу и правду, он не да. . . У деспотијским владама, вели најпосле Жирарден, имају две стране којима се лаже: господар и публика; а то је штета, јер обе те стране воде истину, само што обе не дају себи колико треба труда да би истину сазнале.“

„Журнал де Деба“ доноси вести непосредно из Кандије од 10. нов. и непосредно из Атине од 14. о. м. По првима, Турци пале и опустошавају хришћанска села по Кандији, па било да су обитатељи тих села усталина оружје или да нису. Жене, деца и изнемогли старци, да би се спасли од турског ножа, бегују у планине, и ту стотинама падају као жтва глади и зиме. Па и од таке смрти воле они умрети, него у турске руке пасти. Најпосле се уверава, да су Крићани једном за свагда решили се, или од Турака ослободити се, или сви од једног изгинути; а изгледа је, да се устанак још продужи. По вестима из Атине, устанак Крићана продужава се и све је јачи. Мустафа паша није смео ударати на Аскифос, него се обрнуо противу области Ретимноса, па и ту су Турци у више бојева страдали. Грци од Аскифоса ступилису напред у област Апокороне. Народне чете трпе грдну оскудицу у небани и у рани; али њихова браћа из Грчке брину се да им у томе помогну.

Јавилисмо, да је принц престолонаследник енглески, примајући адресу од Инглеца у Петрограду, одговорио, да се нада најбољим последицама од нове фамилијарне свезе између руског и енглеског двора (в. 80. бр. „Заставе“). На то је званични орган руског министарства унутрашњих послова донео нарочити чланак о енглеско-руским одношајима. По том чланку, енглески престолонаследник, принц Алберт Едвард, као и они Инглеци што живе у Русији, сматра ново пријатељство петроградског двора са лондонским као средство за утврђење доброг споразумљења између Енглеске и Русије. „Уверенисмо, вели се, у званичном листу руском, да сваки увиђаван Рус, а надамо се и сваки разложан Инглец, жели да види, да речи његовог краља величанства излазе из самих догађаја, да пријатељство између двеју влада и двају народа бива из дана у дан све тешње, и да оба народа несамо сазнаду интересе који су им заједнички, него и да се умеју узајмно поштовати. Енглески принц кад је потврдио осећања изјављена у адреси која му је поднета, мислио је да има право додати, да заједница материјалних интереса мора имати добар утицај на наше узајмне одношаје. То је истина осведочена, коју ће радо признати енглески народ, који се поглавито трговачким развитком подигао. Од како се просвета почела живље развијати у Русији, наши први људи одају се на изучавање политичних установа, нарави и обичаја, као и умног и књижевног живота и напредка Инглеца; све то они озбиљно проматрају и теже да се на Енглеску у свему доброме угледају. Кад би Енглеска тако исто Русију изучавала, ми смо уверени, да би се све за између тих двеју држава утврдила, увиђањем да су им заједнички несамо материјални, него и умни интереси.“ Те врсте из руског званичног органа, налазимо преведене у енглеским листовима.

Један петроградски лист потврђује, да се Русија оружја на граници Галиције, и вели, да се то оружјање чини у намери да се подупре нека руска посланица у Бечу. Тој посланица биле би главне тачке: 1) да се Голуховски уклони са звања државног намесника у Галицији; 2) да се једном за свагда учини крај спремању буне у Пољској; 3) да се Русини у сваком погледу изједначе правно са Пољацима.

Као што „Енденад. белж“ пише, савезничка скупштина Северне Немачке, имала би, по пруском предлогу, само један саборски дом. Уз ту народну скупштину налазио би се још и неки савезнички одбор, састављен од представника разних влада које припадају северном немачком савезу.

Лондонски „Ентернационал“ дознаје из Флоренције, да је италијански председник министарства, Риказоли, поднео краљу неку споменуцу, у којој би се био изјавио противу сваког страног савеза (алијансије). По истој посланици, за утврђење унутрашњег једин-

ства Италије, нуждан је овој мир; с тога она треба да избегава све што би је могло увући у питања која предстаје Европи. Између Аустрије и Прусије, Риказоли изјављује се за Прусију, али сматра да и са овом савез није нуждан, а опасан је. Најпосле италијански министар предлагао би: обште обезоружање Италијана и поглавито старање владе о што бољем стању и ујемчању народне самоуправе од које зависи унутрашњи развитак и снага државе.

По новијим гласовима из Лондона, већ су докучене и појединости намишљеног устанка од стране феџијана. Устанак тај имао би букнути у један исти мах на свима тачкама Ирландске; ресубликанска застава развила би се у сваком округу; телеграфске жице биле би испрекидане, а гвоздени путеви раскварени; вође феџијана, прикупљали би своје чете и силе кадгод би затребало одупрети се нападању управљеном противу средине народа, али би вазда избегавали бој са војском већом на броју у отвореном пољу. Целј истих вођа била би, да се сукоб продужава; пребацује им се да хоћеју и подморске телеграфске жице да пресеку. Тешко је веровати, да би вође феџијана били толико неопазни, да се њихов намишљај о покрету Ирландије пре времена у подробности докучи од енглеске полиције. По лондонским улицама, веле, испределиванису позиви на хватање Стивенса, главног вође феџијана; обећава се награда од 2000 дуката ономе ко би га подказао, и још 2000 дуката ономе ко би га ухватио. У позивима изложен је и његов лични опис; по извештају што је добила лондонска полиција, Стивенс би морао налазити се у самој Лондону.

Из Њу-Јорка јављају, да је председник ресубликанског савеза, Џонсон, отворио сабор тог савеза беседом, у којој тврди да његова унутрашња политика остаје и у будуће онака, као што је досад била; говорећи о спољашњим одношајима, он је дао на знање, да се између Француске и Енглеске није дошло ни до кака споразумљења, што се тиче мексиканског питања. Тој изјави председника приписује се што је француска влада последњих дана заповедила, да се спреме лађе за што бржи повратак француске војске из Мехика.

УГАРСКИ САБОР.

Седница уг. сабора од 21. нов. (3. дек.)

Као што смо у последњем броју јавили, овај су дан говорили: бар. Фр. Подмањички, И. Ченгери, Л. Тиса, К. Сис, г. Лад. Радаи, Л. Тот, К. Гици и Шошшић. Ми ћемо у изводу саопштити беседе главнији говорника.

Подмањички одговара онима, који мисле, да његова странка поравнања неће; она хоће поравнање, али које будућност „Мађарске“ са свију страна осигурава. (Центрум: сви то хоћемо!) „Он вели, да је „мађарско“ питање изгубило домаћи значај, и да је постало европским питањем. (Тако је, одзиваше се левица — ми велимо у толико, у колико је део источног питања, и у колико се покаже, да није противно начелу и равноправности народности, иначе са аустријским и турским питањем у једну категорију спада) Судбина Хабсб. лотриншке династије тешње је скопчана услед последњи догађаја са „Мађарском“, него што је икад била. Ова ће династија са мађ. државом или живети или умрети, пасти или дићи се. (Одобравање — по то је фраза, у коју ни говорник неверује.) Говори, како би сад исто онако Мађарска за краља устала, као оно и за Марију Терезију (само су онда и Срби и други народи на туђе име и туђ рачун велику улогу играли). Само да испуни краљ, што треба да испуни. (И ми то желимо, али и краљ и сабор треба свима народима једнако да испуни што треба.) Мађарска неће се зато борити, да своју владу задобије, да гњечи оне, с којима је стотинама година лебац и со ела, Мађарска ће за прву своју дужност сматрати, да ненапустивши своја слободоумна начела, задовољи праведна потраживања свију оних народности, и вероизвести, с којима једну отачбину дели. (Одобравање.) Све ће то учинити кад буде у стању положена, да може учинити. Последњи кр. одпис неизпуњава ни једну жељу Угарске. После два одбијајућа одговора треба да сабор прекине своју даљу радњу, иначе ће сабор изгубити уважење.

Гици је одговарао Етвешу и Хорвату. Први је казао, да треба и зато заједничке ствари, и то не само одборно, него и саборно у претрес узети, да се јавно мњење и други аустр. народа увери о том, да уг. захтевања нису опасна обстанку монархије, ни уставности њеној. На то Гици одговара, да народи аустријски, као што се из њихови програма види, под обстанком монархије неразуму оно, што Мађари, него да они на место монархије на прагматичној санкцији основане разуму уједињену државу, које веће и мање области имају уз неку земаљску аутономију у главним државним стварима централној државној власти подложене бити; народи наследни земаља, вели Гици, под осигурањем своје уставне слободе не разуму то, у чему им од стране Угарске нико неће да смета, т. ј. да они своје послове уставним путем сами уређују, него да они меродавно утичу у наше ствари. (Бурно одобравање с леве — то је оно, што смо ми казали и рекли, да међу Немцима и Мађарима поравнања бити неможе, и неће.) Гици вели, да се они народи расправом уг. сабора неће умирити, него још више узнемирити, да би тако даља расправа противну посљедицу имала, а не коју Етвеш очекује. Он вели, ако владатељ узмете Угарској устав повратити, да онда аустр. народи то одобрити морају, иначе ће они нападачи бити.

Што се симпатије европске тиче, коју Етвеш хоће расправом заједнички послова да задобије, то Гици уважава, од какве би велике подпоре симпатија европска за угарску ствар у неким околностима била — али та је симпатија вели он нашу ствар често пратила, и увек се осведочила истина оне старе пословице: „ако сам себи не помогнеш неће ти ни Бог помоћи.“ (Живо одобравање.) и увек се, бар спрам Мађарске показало, да је Европа свагда и пре свега пријатељ свршени чинова.“ Ја нећу мога пријатеља питати, који правац треба узети, да при данашњој расулој европској политици симпатију Европе задобијемо, јер и ја разумем под тим правцем само жељу, да се одржи монархија. Европска политика, не брине се у њеном правцу за нас, за наша права, за наш устав, њен је интерес само, да у овој страни света, на прагу европске политике постоји јака сила, и почем у овој страни света под владајућом кућом само онда јака сила постојати може, ако земље угарске круне у подпуном уживању свога устава осигуране буду — то морамо европској политици објаснити, да је ово животно питање обстанка и силе монархије. Ако јој то објаснимо, имаћемо права и наш устав. То пак нећемо постићи, тим ако дијеталне трактате дуже времена продужимо, чим би и пријатеље о намерама нашим збунити могли, него то ћемо тим постићи, ако нашу верну оданост уставу нашем отворено изрекнемо, што у Тисином предлогу лежи. Даље вели Гици: За основу саборског рада нити можемо то узети, да остале земље Њ. В. успокојимо, нити да симпатије Европе задобијемо, него морамо ствар свести на своју природну основу; нехотећи се у то упуштају, да ли је мађ. питање европско-међународно питање, тврди само то, да је то питање између Угарске и њенога краља. Само су ово двоје позвани, да то питање реше, и једино је место за то решење уг. законодавство.

То ће решење морати непријатељи владајуће куће

ПОДЛИСТАК „ЗАСТАВИН“.

ОСНОВНА ШКОЛА У СЕВЕРНОЈ АМЕРИЦИ.

Ово последње доба изађе у више европских листова различних извештаја и чланака о основној школи у северној Америци, и сви ти чланци побудише код својих читалаца велику пажњу тако, да не сумњамо, да ће и читаоци нашега листа радо о овом шта чути и са задовољством читати. Ево о томе извода, понајвише по извештају г. Дирија министра просвете у Француској, како га он са смелашћу, што сваку хвалу заслужује, влади својој даде:

Знање је моћ. Ово је начело колико у материјалном, толико и у моралном и у политичном погледу од преголемих важности. Тога се начело држи данас у с. Америци и онај последњи сиромак, па онако се и отима, да школу кадгод може походити, да што више користна знања научи. Сваки види, да знање доноси благостање, а ово отвара пут све вишем и знању и благостању; а незнање да вуче за собом сиротињу и са њом сваку беду и невољу, најпосле пропаст; види, како и онај са најснажнијим телом и највршњим здрављем дивљак, а де ли други незналица и глупак уза свој најмучнији и крвави рад, па живи бедно и чемерно, и пропада у сиротињи и невољи, а само зато, што нема знања; не научи познати природне законе и снаге, па да се помаже њима, него баш то, што би га да има знања подигло, са незнања убија. Научени подчини себи те снаге, направи их својим слугама и помоћницима, далеко бољима од људи, па се помоћу њих уз големо одлакшање својега труда богати и живи у сваком добру и изобиљу. Још, што боље смишља, да све више оне законе и снаге користи, и да све више знања у свој рад увуче, то му рад све боље за руком излази, све с мање мукe, а с бољим успехом и већом користи. По-

исто одобравати, непријатељи у обзир узети, а остале земље Њ. В. уважити морати, ако неће да постану нападачи.

Уг. законодавство моћи ће пак то питање само онда решити, ако у највишим круговима престане погрешно мњење, које су мађ. саветници ако не породили, а оно утврдили, да ће се Угарска и са одломцима устава задовољити.

Говорник налази опасност у томе, ако се неки прелиминарни уговор, пунктације праве, које се после разино, и то на штету слабијег тумаче; исто је тако опасно и начела установити, која су за идуће законодавство обвезна, а за владатеља не, и која могу бити Архимедов „хипомохлон“ (обсадна справа) с којим ће влада сабор помало из позиције уставне изтиснути.

Даље доказује Гици, да неби недосљедноет била, не продужити пословање. То би било у смислу оби адреса од 1861. год. и ако су Марта поред свега кр. одписа од 3. марта унустили се у одборску радњу, што су у нади чинили, да ће на нову адресу поспешан одговор доћи, не следеће да и сад морају, кад је непоспешан дошао.

Сад доказује, да је у овом одпису исто оно, што и у октобарској дипломи, ако се ова и неименује, изузпмајући случајно заборављеног телеграфа.

Хорвату, који је такође пребацио да левница политику освете тера, одговарајући вели, да Краљевградца није променио одношење Угарске спрам краља, и да се ово решити има. Гици мисли, и у историји сведоче налази, да све кад би се аустр. монархија распала да би европске силе као што им је одпре у интересу било, да Угарску као бедем цивилизације противу поплаве мухамеданске заштите, тако и сада допустити неће, да на овим крају света и Европс, где је Угарска, не буде јаке државе; јер површан поглед на карту Европе показује, да кад би овај крај света од балтичког до јадранског мора подпао упливу или власти једне северне велике силе, да би крај био слободи Европе и света (Одобравање, и „живио.“) Хиљадугодишња историја пак показала је, да на овом крају света, где је Угарска, само така јака држава обстојати може, које је језгра „мађарски народ“ (Вика! „живио“ — но та историја није била историја само мађ. народа, и било је и старији држава од њаду година, и из тога није следовало, да су непрестане обстојати морале. Зависн од начина, владања, и правде.) Гици мисли, да монархија после Краљевградца није тако ослабила, да се неби талисманом устава обновити могла, и нада се, да ће краљ своју реч одржати, и устав повратити.

Седница од 22. нов. (4. дек.)

У овој су говорили: Ал. Николић, за Тису Ђ. Јовановић за Деака; Бобори за Тису; Жарнац за Деака Е. Калаи за Тису; В. Тот за Деака; Варади: за Тису, Холан за Деака; Мадараси за Тису. Најзнаменитије су беседе. Килаија, Варадија и Мадараса. Ал. Николић није ствар народности ниједном реченом споменуо; Ђ. Јовановић (који се за Романадржи) мисли, да и због народности нетреба саборску радњу прекидати, у том погледу рече ово: „Ако икакво питање има, које се има одељено од питања о поравнању решити, то испитање о народности-ма.“ (Центрум то живо одобраваше, — али није тако, ако ће у једном повратку устава поравнање предхо-

знавање природних закона и снага, па користење, то је што данас чини сваки рад куд камо ваљенији и кориснији. Ово Американци најбоље знају, те онако је у њих општа вера, да онај човек данас и онај народ мора бити најбогатији и најнапреднији, који у свакоме свом раду и предузећу највише знања употреби; а да сваки онај, ко се ни данас још за знањем не отима, мора тим пре пропасти, што ближе стоји уз онакога, који се уме знањем што више користити. По томе и држе, да би данас ваљало, да све владе своје досадашње начело и победа и освајања материјалних преобразе у победе и освајање умно, па што више школа да дижу, да се у њима дају народу знања практична, корисна, примамљива и подпуна у свом кругу, ако народу свом добра желе.

Ко ово не увиђа, мора бити посве глуп и без свести; таки не вреди ни да живи, ни да бољему места запрема: а ко увиђа, томе се и не може, да по томе не чини и не живи. Таки је Американац. Он држи и верује, да и благостање, и напредак, и снага, и боља будућност свакога човека и народа данас само од његовога већега и бољега знања зависи; он зна, да уз право знање и благостање иде и права просвета, и понос, и бољи домаћи и јавни морал, и већа политична слобода; он држи, да је само просвећен народ кадар и слободан народ бити, кадар слободу задобити, и сачувати, и на добро употребити; а глуп и незналица, нити је кадар задобити је, нити је уме уважити, поштовати и одржати; него се као и други звер подчини самовољним и насилним властима, које само уз глупост и незнање народа постоје, и само донде трају, док овај са задобивеним лепшим знањем не дође до лепше свести, и до лепшега људскога поноса, још држи, да народ, што туђ јарам вуче, па ма колко јуначан био, догле не може до своје слободе доћи, док знање толико не освоји, да му ово до последњих колиба продре. А

дити; мора и у другом, и то нарочито у питању о народностима, и то би требало предузети пре заједнички одношаја). Он незна, колико ће сабор у питању народности учинити, али мисли, да треба да оно, што учинити мисли, што пре у сабору изкаже, да се не развије као 1861. не реквиши ништа о том. (То ће и наше настојавање бити, и видићемо, хоћели се десница у то упусти, која на те речи говорника никакво знаа одобрења не даде.

Калаи је у свом говору споменуо и оно место Хорвата, где је рекао, да ако се измире с Аустријом, да ће им Аустрија, која им је највећи непријатељ била, бити најбољи савезник и пријатељ противу нови непријатеља, који су непријатељи и Аустрије. Калаји пита, ко, и су то нови непријатељи — дали Русија? и вели, да им у том помоћ Аустрије неби нужна била, да би цела Европа и сви народи од Балтика до Балкана бранили се, да не дођу под „руску кнуту.“ Ако су ти непријатељи народи, који са Мађарима у Угарској живе, то он држи, да ће сабор сирам ти народа поступати по еванђелском начелу; што себи нећеш да се догоди, другом не чини, па да ће сви ти народи пријатељски живити. Он вели, то су све страшила, којима хоће да нас заплаше, и на реалну унију с Аустријом склоне. Он је питао такође, која то Аустрија, с којом хоће неки да имају заједничке одношаје — да ли јужни Тирол, који хоће да Италији одпадне? да ли Галиција, за коју и сами конзервативни листови пишу, да ће се с обновљеном Пољском споити? да ли немачке провинције, које нису ни питане, пристају ли на то, што су од Немачке одцепљене, и позна се, неће ли сад хтети под Пруску поднасти? Он као члан крајне левне не признаје никакве заједничке одношаје, но само персоналну унију.

Мадарас љуто критикује поступак већине сабора од године дана. Почивући са речима самога Деака у овога беседи од 10. фебр. где је овај рекао: „Право, које себи важности неможе да задобије, остаје празна реч“, пита, какав успех може већина за годину дана показати? Да ли и то само да пуштени буду незаконито осуђени? Не утерује ли се и сад војеном силом незаконито изписан данак? итд. У Мадарасовој беседи лежи беж сумње најоштрија критика поступања Деакове странке, но морала би се цела штампати, што за нас нема толике вредности, јер стоји на искључивом мађарском пољу, више него и која друга; Мадарас је од најзаконитији Мађара на сабору. Чанади је говорио у истом смислу.

Седница од 23. нов. (5. дек.)

У овој седници говораху: Бесе за Деака, Саплонцаји за Тису, Б. Перцел за Деака. Халас за Тисе, Дегрих за Деака; Чики за Тису, Нимет за Деака, Бонинш за Тису. Ту се већ јако викало, да се учини крај дебати. Говорили су затим Гал из Ердеља за Деака; њему је неправдо, што је још особита управа у Ердељу, а Ердељци овде седе — као да је с тим Ердељска ствар свршена. И. Иваика одустане од речи, то исто учине Веревицки, Рудњански, Жамбократи; С. Перцел говори за Тису, исто тако и Рагањи; Гр. Телеки и Стефаницес одустану од речи; Милетић се још пре исписао из реда забележени говорника, увидивши из

до овога општега знања и просвете не може се никако другачије доћи, но само помоћу ваљаних, не великих, него основних народних школа; и де год се са овим не узда, него се буде држало знање за привилегију само неколицине одабраних, или само за потребу неких staleжа и каста, ту за кратко, па нити ће бити тога народа, ни тих staleжа, ни каста, ни власти, ни господара, или ако их буде, а оно ће кад тад до крвавих преврата доћи, у којима ће баш оне привилеговане касте и власти пропасти. Така је вера у с. Америци, и то се држи још од онога доба, како прве насеобине онамо дођоше. Ево како се завери масачусетска насеобина још г. 1647: Почем је то намера сото-не, да нам неда разумети писма, и да неда ни деца нашој да науче шта, како би нам већма могао живима гулити кожу с леђа, зато наређујемо и заветујемо се, да свака општина, чим на 50 породица нарасте једног учитеља држати има, да научи децу читати и писао, а даље ће ићи и сама. Наше оташтво мора на слободи своју будућност основати, а незнање није кадро слободе ни задобити, ни сачувати, зато се има највећма о томе старати, да се што пре и што већма распростра зрела знања и чиста религиозна начела кроз све класе народа, јер, што више изађе знање општом иновином целога народа, то је мање стра, да ће поједине привилеговане касте моћи народ варати и јашити га. Опште дакле избражење целога народа, то је задаћа; а ово се само помоћу добре основне школе добива; отуда је у Америци основна школа далеко важнија, него велика. Али и у другим земљама, де год су основне школе најбоље, тамо је и народ најнапреднији, ено Швајцарска; а де ове не ваљају, ако ће пуно великих школа бити, тим горе по народ, јер тим више из оних великих школа добива људи, што нерадо раде, а радо господски живе; добива изелца, да га једу, и бесних го сподара, да га јашу; а врло мало њих, који га к

течаја дебати, да ће у правој и главној адреској дебити, када сама адреса на дневни ред дође, бољу позицију, и шире поље имати, да оно изкаже, што се у интересу народне ствари рећи може и има. Говорио је: Гајзаго; одступили су: Губоди, Фаур, Л. Пап. Хосу из Ердеља говори за Деака, и вели, да ако Деакова странка и не носи високозвучне речи о народности у усти, да ће ипак она савестно за повољно решење тог питања старати се. (Ако онако, као 1861. год. који је операт и сад комисија једанајсторице за основ узела, онда фала лепо на таком савестном решењу) Нестриљење куће растло је Андраши пак, који је тај дан председавао, рече, да не може закључити дебату, ако забележени не одустану од речи. Деак рече, да преције не треба да буде, и да се још дебатовати може. На то су говорили још: Силади за Тису, Керкаполи ва Деака, Ач за Тису, рекавши, да ће со тим путем и питање народности најсходније решити моћи. Седница је трајала од 10—3 сах. Тај дан није се пиједан говорник особито одликовао.

Седница од 24. нов.

У овој је седници дебата свршена. После неколико незнатнији говорника, који су престано прекидани били су са викањем: „одустаје, да гласујемо,“ најпосле око 12 сати добије Тиса Калман реч, да као предложитељ свој предлог брани; говорио је више од сата; говор му је на много места одобрењем, често и с обе стране праћен бивао. За њим је говорио Деак, као предложитељ. Може се рећи, да му је беседа од најслабији, управо и не може се беседом, него „разговором“ назвати. Само је на неколико места извао „аплауз“ своје странке. Највећи је аплауз био, кад је казао: „Човек који у свој живот отачбини посвети, мора личност своју запоставити.“ Велика је већина на то устала и бурно му: „живио“ викала.

О тој седници у идућем листу, за сад резултат јављамо; дошло је до гласања; и то нијере на предлог Тисин; од 337 присутни било је 107 гласова за, а 227 противу тога предлога; тројица (Бабеш, Роман урегник ром. листа „Конкордије“ и Милетић) изјавили су, да не гласају. Одсутни је био 51. По том се гласало на Деаков предлог, и то устајањем; наравно да су сви устали, који су противу Тисиног предлога били.

Седница је свршена у 3 сата.

Сутра је избор одбора петнајсторице за састав адресе.

САБОР ТРОЈЕДНЕ КРАЉЕВИНЕ.

У сабору тр. краљевине још нема важнији расправа. Бележимо, да је 16.(28.) нов. била седница, у којој су к. одписи на разне одборе упућују. Урбарски одпис одбору за урбарске послове, одпис о сазивању сабора оном одбору, који ће извештај краљ. одбора у претрес узети, а за претрес одписа о уруђењу сабора и о изборном реду изабран је нов одбор од 7 чланова у који изабрани буду: Бедековић (113 гл.) Мразовић (106.) Прица (104.) Перковац (103.) Цепулић (101.) М. Хрват (98.) Кушљан (62.)

У седници од 17. нов. јави се, да се горњи одбор није установити могао, јер се Бедековић избора не прима. Председник рече, да би имао Живковић у

тај одбор ступити, јер је при избору после Кушљана највише гласова добио био. Живковић мишљаше, да би се дотични посао одма предузети могао, јер је сваки већ могао себи мњеније о том кр. одпису створити. Већина закључи, да ствар има одбор ући, и остане на том, да Живковић у одбор ступи.

Затим је прочитао Мирко Боговић извештај одбора, који је био изаслан, да мњеније своје о сушењу лоњског поља и осталих низина посавски да. За сушење првог требало би једно 2½ милиона фор. за друге посавске низине једно 3½ милиона фор., а добило би се свега једно 67□х.м. т. ј. 670.000 јутара најбоље земље. За ову ствар буде изабран одбор петорице: Чоп, Кукуљевић, владика Сојић, М. Боговић и Акурти.

Затим се приступи избору одбора дванајсторице, да учини предлог о преговорима, који су у Пешти вођени.

Живковић предложи, да се у тај одбор небирају они, који су већ у Пешти били, почем би судије у својој ствари били, но ипак на примедбу Вончине, да сабор нема право никога искључити, ни слободу избора ограничити, остане при том да сваки изабран бити може. Изабрани буду: Цепулић, Прица, Суботић, вел. жуп. Сојић, бар. Кушљан, Шушај, Перковац, Рачки, Мразовић, Штросмајер, Цар, и М. Краљевић.

Из досадашње радње види се двоје, прво, да се Мажуранићева и Штросмајерова странка сложили, друго, да самостална странка опет по својој вољи, без обзира на коализацију поступа, јер иначе не би њени чл. нови скоро све гласове за се имали, а Штросмајер најмање гласова добио. Така коалиција нема у себи моралног јемства за обстанак. Касинска странка није гласовала, као што се из дописа из Загреба види.

САБОРИ У АУСТРИЈИ.

Од ових је најважнији чешки сабор. Одбор за адресу изаслан свршио је свој нацрт. У одбору је било девет чланова, шесторица од чешке, тројица од немачке стране. Већина је одбора сачинила адресу, мањина (Хербст) дали су у точки, у којој се неслажу, одељено мњеније.

Нацрт већине у главном је ово: Захваљује се на том, што је Њ. В. признало верност и оданост народа чешког краљевства у прошлом рату, што је по Чешкој пропутовало, и обећало, да ће се онима, који су штеговали, или жртве принели, помоћ државна по праву и правичности дати. Што се само политичне стране адресе тиче, вели се: „Сад је као и пре верноподани сабор чешки тога уверења, да се само путем, које је В. В. означило, може доћи до уставног правног уређења државе, који је пут слободно и искрено споразумљење под посредујућом руком круне, на неопоричним основима највише дипломе од 20. окт. 1680. год. који би основи у духу исте дипломе имали изведени бити; и да природи и потребама Аустрије само така устав одговорити може, који пре свега трајуће јемства даје за обстанак и моћ држава даје, исто пак тако краљевинама и земљама Аустрије биће и автономни развитац ујамчава. Ово је уверење у нама последњим догађајима још утврђено. Преча ја и очевиднија него икада, потреба неразделне и органичне сазвезе свију ау-

намо доселе. Дошљаци и њивове породице чине од год. 1810. две трећине целог народа онде, око 20 милиона, па само је школа, која у ту грдну масу улије осећање народног јединства. Једном речи, школа је начинила с. Америку оним што је, то је први и најглавнији чинитељ. После школе долази читање, као други главни чинитељ свога онога знања и благостања; на што један Великонемац овако уздише: Ми Немци држимо у својем заносу, да смо својим основним школама куд камо остале народе претекли! Ми се хвалимо, да сваки Немац, изузевши аустријског, читати и писати уме, и ми ценимо ову славу, којом се и Швеђи и Швајцари као и Американци диче Бог зна како; али метњом руку на срце и признајмо, да небројени од нас, ако и уме читати, чим школу остави, никад ништа више у шаке не узме да чита, до само по неку шугаву песарицу или отрдан молитвеник. Само американске државице смеју рећи, да код њих сваки чита, и то не да се забавља, него да научи и да се изобрази, да свој рад боље врши, да кућом боље управља, да своје благостање подигне, да се обавести о стварима јавним, општинским, народним, државним, да боље схвати политичне религиозне и да се с њима већма задане. У с. Америци штампа се двапут више него ма у којој другој држави; с. американске државице потроше толико артије, као Француска и Енглеска скупа. По статистичким пописима долази у с. Америци на сваку породицу више него 1 предбројник на новине. Има листова што сваки дан излазе, па имају преко сто хиљада, а недељни листови имају преко четир сто хиљада предбројника, какав је то број на ону шаку људи! — а листова има неброј. Сви путници, што по с. Америци путују, чуде се, гледећи, да цео свет чита, сиромашак као и богаташ. У последњег слуге, чим добије одмора од посла видићеш у руци књигу или новине. Код нас кад ко изађе из школе никад више и непомисли да узме

стријку монархијом сачињавајући краљевина и земаља, и недољива је нужда, снагу, која у државном јединству овог моћног савеза лежи, са свим употребити за сачување и осигурање целокупности државне, и све одбити, што би то за извршење највиши државни зада- така необходимо нужно јединство покварити, иси у суштини оштетити могло.“

Адреса каже даље, да се сабор узда у царску реч, који је „законитим заступницима свију краљевина и земаља у обзиру преображења уставног права једнако важећи глас осигурана; у том, као и у повтореном обећању крунисаља чешком круном види сабор јемство, да се неће ништа без суделовања чешког сабора догодити, што би државни положај Чешке и њен одношај престолу и држави изменуло, а наимо, да земље чешке круне без самозвољења њени законити заступника у никакав нов државни створ и склоп неће спојене бити.“ Да своја оправдана захтевања разложи оствља сабор времену, кад позван буде, да тежином свога гласа у расправу државоприним питањима ступи, где ће се о времену сходном обновљењу прагматичне санкције за Аустрију радити.

Мањина је захтевала: Да Њ. В. благоизволи прихвативши систему одговорне владе, што пре уставно стање с ове стране Литаве (т. ј. бечке стране) повратити, и у след тога „рајхсрат“, као уставно заступништво ти земаља сазвати дати.

Адреса бешког сабора у истом смислу гласи, но пише се некаже, какав се „рајхсрат“ мисли, шири, или ужи; први би вређао уг. сабор; други нема основа без првог. Из тог циркула немогу и неће моћи Немци изићи.

Нацрт градачке адресе обиласи то питање тим, што вели, да није „питање, како ће се поравнање с Угарском учинити, но да се што пре учини, и да нема узрока међу тим обуставити устав у Аустрији.

АУСТРИЈСКЕ ФИНАНСИЈЕ.

(Продужено, В. бр. 82.)

У начину схваћања народне привреде, и управљања државном привредом, ваља тражити главне узроке, због којих се у финансијама аустријским дотерало до кризе. Мислило се све до скоро у Аустрији, да је народ ту ради државе, а не држава ради народа, па по томе ишло се на то, да се држави одржи привидна сјајност, да јој се одрже уображени интереси, а није се ишло на то, да се народу одржи права снага и добра воља. Мислило се, да величина квадратних миља и број бајонета саставља снагу државну, а није се хтело веровати да је у капиталу спареном с интелигенцијом и радном снагом моћ државна, да то троје условљава напредак државни. Мислило се, да ће побратимство и пријатељство са синовица оца Лојоле бити народу од веће користи, него слобода свестрана, која би народима одренила добре снаге и изнела истину на видело, а везала сваку злу вољу и обалила сваку лаж и подлост. Мислило се, да владино турсорисање и бирократска папирна управа више вреде народима него слобода у размени мисли путем слободне штампе и путем слободног договора на јавним народним састанцима. Што се тако мислило,

књигу па да шта из ње чита и учи. У Америци је читање свакидашњи редовни рад, читање је извор општега благостања и један од битних услова за одржање слободе и њезиних установа.

После овога уопште реченога, да видимо приближе унутрашњи строј њивових школа, које се посве разликују од основних школа европских.

Пре свега морамо навести, да управа над основном школом у Америци није ствар средоточне владе, но сасвим ствар општинска. Ту нема спољашња власт ништа заповедати ни мешати се. Општина је ту подпун господар. Па нигде школа боље не стоји. А шта би јадан код нас било! чим се која општина одулари, прво јој је, да учитељу плату добије, или да школу учине; школа је прва на измету; ту ће сваки онај бели Циганин на њу прво бахнути, али енако и јесу гори од зверова они и деца, и горе их свака власт сматра; тако је код нас и с ове и с оне стране Саве; школа је ствар последња, па последњи и ми! Само је Американца у овоме једини право поносан човек на свету, који се ни о чему са већом љубави и бригом не стара и ни чим се већма не поноси, него том својом основном школом.

Како је основна школа у Америци ствар општинска, то је и устројство ових школа врло различно, и опет су општа начела готова свуда она иста.

Свака је општина законом обавезана, да онолико школа држи, колико се ниште, да сва деца, кад до одређених година дорасту, у школу ићи могу. Ако која општина ову дужност своју не испуни, то је може држава тужити суду, који је натера, и има право сваки отац, чија су деца тим оштећена, оптужити је суду, па мора родитељима за ту штету накнаду да даде.

Свака општина чим има две хиљаде душа подели се на више школских шестара, по 150 до 300 душа у шестар, па сваки по једну школу издржава. Отуда је

рисним знањима уче, да га овим подигну, или, који се његовом знању радују и ово што већма подпомажу. Ето са шта се држи у Америци основна школа за основ државе, и зашто не само федерална власт, него још више све општине и сви појединце људи необичном ватром ревују, да знање распостру, у чему ни од које жртве не презају. Основна је школа у њих, што држи свезу између оних 35 државица. Њивова је школа отворена без плате свакоме, био он Американца или дошљак, прима децу и људе без разлике стања и вероисповедања, па проповеда само општу љубав и учи практична знања, те тим укида вероисповедне мржње и предрасуђа, улива и одгаја љубав општега оташтва и поштовање његових слободних установа. Она гигантска индустријала превага североамериканских државица над најзнатнијим и највећима народима у свету само је дело и род њивове основне школе. Школа изражава раденике, који свега осталог света раденике далеко надмашују, који умеју све куд камо боље и вештије израдити и куд камо све вештије смислити и извести. И што су сједињене североамериканске државице, ни пуно 30 милиона душа, пре три године при побуну јужних државица преко 4 милиона војске и на 20 милијарда фр. за рат покупити кадре биле, — нечувен пример снаге и богатства, како га неспровећен варод ни од онолико стотина милиона душа показати кадар није, — има се само оном оташтвољубљу приписати, како га само њивова школа пробудити и одгајити уме. Школа је спасла њивову демократију. Њивова школа прелија одма све оне небројене дошљаке у праву Американца; она им улије љубав и поштовање оних слободних установа и начини их све без разлике, те буду кадри грађанске дужности вршити. Без школе би давно нестало и слободе и свезе између оних државица; поцепане на партаје одавно би пропале са глупости оних гомила дошљака, што се сваке године о-

отуда у Аустрији грдни трошкови на издржавање стајаће војске, на подупирање бирократства, и других не производних установа, — отуда у Аустрији с једне стране големи државни дуг, а с друге стране: крајња сиротиња. Па и у погледу на ону худу суму, која се у Аустрији трошила на праве народне интересе, имали би смо ми Срби на име да се потужимо на мађијско поступање аустријске владе према нама. Та нисмо ли ми једини у Аустрији, као за божији леђи остали, недотакнути ама баш ни једном гвозденом пругом, која би нашим производима отворила нове пијаци, нове тргове! Није ли се Аустрија у страху од спољашње конкуренције оградила јаком заштитном системом, и то у корист својим великим индустријалцима, а на штету нама производницима сировине? Нама фабриканти из Аустрије, Моравске и Чешке, које је влада својим заштитним наредбама заклонила од иностране конкуренције, продају своје фабрикате по скупе новце, а ми њима морамо, хтели не хтели, да продајемо своје сировине буд зашто, јер су нам тргови страни затворени, колико оскудном мрежом аустријских гвоздених путова, толико и заштитном системом.

Не зна се, где је Аустрија већма грешила, дали на пољу политике, или на пољу народне привреде. Тако је учињено: те је баштина у Аустрији изгубила своју вредност, те је нестало готовине и кредит је ужасно потресен, а трговина се у малаксалости својој љуља, изгубивши своју солидну основу. Кад уз то помислимо на натеривање интереса на големи државни дуг, интереса, који четрдесет и два процента потпунога државнога прихода гута, и кад помислимо на трошкове за војску и бирократију, онда морамо признати, да стање народне привреде у Аустрији, стање народнога рада и народнога благостања не може несретнији бити, да су аустријске финансије народну привреду у Аустрији до опасне кризе довеле.

Има ли лека овоме стању народне и државне привреде у Аустрији?

Има управо година дана, како је Аустрија под утицајем Наполеоновим учинила зајам у Паризу, да би могла водити рат с Прусима и Талијанима. То је било у оно доба врло значајно, јер из тога се видело, да Наполеон није ненаклоњен династији хабебуршкој. Иначе покушај зајма не би испао за руком. Па опет: нит је одржала Аустрија Млетке под својим кровом, нит јој је утицај остао у Немачкој, нит је валуту испунила, јер ово после 12 месеци испело се сребро чак на 28 проц. Влада је изјавила не давно у свом органу, да хоће да раскрети с дојакошњом цедуларском привредом, дакле не ће више да издаје државне ноте, шта више, обриче, да ће и оне државне ноте, које сад по свету опитичу, покупити. Лепо! — само је питање, како ће се то урадити? Оно прво могло би се којекако и помислити, јер сав свет зна, да би нам нова поплава с нотама, које се не могу испуцити, извесно доведе смртну кризу, те би смо и ми у Аустрији доживели оно, што су Французи некада доживели: т. ј. доживели би смо да папирни новац изгуби сву вредност, и онда би радили и ми онако исто као и Французи, само мало друкчије: Французи су у оно доба државним папирима тапечирали своје собе, а ми би смо с банкама лепили прозоре. А што се другог тиче, навикли смо

се сматрати аустријске финансије и пресу, што ноте штампа, као нешто неразлучно и нераздвојно, и по томе не можемо себи представити аустријскога министра финансије без поменути пресе у рукама.

Жао нам је, што нам се не каза, како ће се дефицит од 1867. год. отаљати. По свој прилици мисли се, да ће се то моћи урадити таме, што ће се бољом поделом државних терета, ударањем порезе на нове предмете и гл., државни приходи умножити, а с друге стране што већом штедљивошћу издаци умалити. Али министар војни хоће да се цела војска из основа преустроји, да се новим пушћама наоружа и гл., па те нове реформе записује двоструком кредом у државни буџет. То су ствари, поред којих нам се посеменита жеља министарства, да укантари државне приходе и расходе аустријске, чини врло проблематична.

А ако се министар финансије нада, да би могао где год изградити какав зајам, ваља да му је познато, да данас у свету нема нигде ни једнога новчаног трга, који би учинио тај зајам, баш да би аустријски министар и највеће интересе обећавао.

У Минхену, 1866. Јован Павловић.

ИЗЈАВА

Дру Светозару Милетићу, србском посланику на уг. сабору и уреднику „Заставе“.

„Дични Србине!

„Лешег и красијег задовољства и веће утјехе не може родољуб имати, него кад му се труд и радња она, која се око обштег напретка и среће народне полаже, с признателношћу одобрава и прати.

„Твоја обште позната радња, за оживотворење праве уставности поред ујамчења народности за све у Угарској живеће народе у обште, а за србски народ по наособ, на основу његовог историског права: израз је прави наши тежња и осећаја, и ако заслуге србског народа за ову отачбину које је он делом осведочио, за сад достојног уважења и ненађу, те се наша праведна захтевања не испуне, онда ћемо остати у том уверењу, да је од наше стране за поравнање добра воља показана, и стрпеливо ћемо на боља времена чекати.

„Пут којим си на посао народњи пошао, утрвен је крвавим заслугама, не само бесмртни праотаца, него и садашњег нараштаја нашег, уз њега је дрво народне слободе јуначком мишицом и крешком вољом народном тако тврдо засађено да га ни најстрашније олујине из корена потрести кадре нису, корачај тим путем слободно и поносно, пак ако би на какве препреке и напшао; те нека те ни најмање незбуне, јер ће их дух и озбиљна воља народа уједињена, у првом појаву уништити; ти који си увек показао да ти је до слоге и заједничког рада највише стало, ступај дакле путем којим си пошао, јер оно што си ти досада предложио жеља је наша, а без сумње и сваког свестног Србина.

„Ми као чланови народа србског просто али искрено србски на одважном раду твој хвала велимо.

У В. Бечкереку 14. новембра 1866.

Александер Поповић Пеци земљопосједник, Пера Вуков одвјетник, Јован Стојић земљопосједник, Ђорђе

Димитријевић одвјетник, Драгутин Петровић одвјетник, Александер Трифунац од Батфе одвјетник, Стеван Георгијевић одвјетник, Симеон Поповић парох, Ј. Д. Пира трговац, Ђорђе Хаджић трговац, Јован Форовић трговац, Петар Арсеновић трговац, Коста Јанковић трговац, Максим Евгенијевић трговац, Милош Ђонлић бележник и одвјетник, Ђира Секулић трговац, Петар Кекец трговац, Јоан Црњански трговац, Димитрије П. Ароновић трговац, Лазар Живковић занатлија, Јоан Гуков занатлија, Кузман Деметровић трговац, Аркадија Живановић трговац, Георги Даниловић трговац, Аца Протић одвјетник, Александер Славнић трговац, Коста Славнић трговац, Павле Јанковић одвјетник, Јован Стојковић земљопосједник, Александер Бађин занатлија, Данил Станишић трговац, Никола Атанасијевић трговац, Никола Буковица трговац, Петар Велисављевић занатлија, Јован Поповић, Стефан Димитријевић трг., Васа Никифоровић трг., Ђорђе Димитријевић трг. Тодор Анагности трг.; Георг Радаковић зан., Сима Јанковић занат. Коста Лујански занат., Стефан Ласић занат., Димитрије Лазић занат., Коста Димитријевић занат., Арон М. Мојић трг., Никола Николић занат., Георг Јекић трг. Стеван Николић, Андрија Милић трг., Јевта Миладинов занат., Јевта Цвеић занат., Ђорђе Црњански занат., Тоша Сланкаменац занат., Пера Поповић занат., Ђира Ворчић, Јован Николајевич занат., Пера Јовановић, Алекс. Сабовљевић трг., Марко Сабовљевић занат., Владимир Поповић занат., Аца Ламбрић занат., Лука Радојичин занат., Георги Бошњакковић занат., Филип Настић занат., Матеја Ламбрић занат., Светозар Ламбрић занат., Коста Радованов, Јоца Аршинов, Д. Деметровић трг., Михаил Поповић занат., Јован Димитријевић трг., Шандор Поповић зан., Петар Деметровић трг., Константин Николић занат., Ђорђе Павлов, Маша Вучковачки, Јован Грујић, Паја Грујић, Милан Стојић, Влајко Јанкалидац, Јевта Кирћански, Михаил Андријевић трг. Јован Крстић правн., Јован Кокчић, Данило Мартинов, Жива Крајован, Павел Поповић занат., Лука Попов, Тома Цвејанов, Марко Радичев, Јоца Иванов, Жива Срданов, Јоца Срданов, Сима Чакован, Павле Румун, Тоша Ердељан, Аца Вуков, Зарија Левајић, Јова Свиљаров, Сава Димитријевић занат., Јевта Данкулов, Лаза Цвејић, Јевта Радичев, Васа Радић, Метеја Стајић, Пера Владуљ, Алекс Радић, Совра Јетрат, Мита Левајић, Јоца Дражић, Гоца Добрић, Маша Вуичин, Ђурка Димитријевић, Аћим Несторов, Мита Срданов, Макса Савин, Јова Шукин, Тоша Крунић, Ђорђе Пурков, Влајко Поштић, Андрија Петровачки, Петар Крзловачки, Јован Турински, Тома Турински, Аца Лолић, Јован Радојичин, Пера Турински, Ђока Турински, Тоша Аврамов, Влада Милинов, Иса Илић, Тома Молдован, Марко Недић, Пера Коцловачки, Васа Велисављевић, Ђорђе Партинов, Арса Марков, Јован Јевић, Тодор Мирков, Милан Мијатов, Маша Мађаров, Мија Мађаров, Панта Шарић, Марко Шарић, Мита Малај, Трава Козловачки, Марко Владу, Јоца Мирков, Аца Вуков, Тоја Вуков, Паја Цвејанов, Совра Вуков, Паја Вуков, Јосип Груи, Тима Груић, Георгије Димитријевић, Никола Кирћански, Аца Ђурђин, Филип Ђирић, Стеван Милинов, Тома Миланов, Сима Миланов, Совора Грујић, Јоца Стаић, Стеван Марјановић, Мита Максимчев, Ги-

у с. Америци број школа невероватан, нигде у Европи онога ни близу није. Год. 1861. било је у државици новојоршкој на 3,800,000 душа 11,750 јавних основних школа, то је на 3000 душа 1 школа; у Масачусету на 1,231,000 д. 4605 школа, дакле на 270 душа 1 школа; у Охају долази 1 школа на 260 душа, у Илиноју на 190 душа, у Мичигану на 150 д. у Уисконзину на 130 д. А како је у Европи? У Француској, токорс најпроевешенијој земљи, има по последњем бројању на 37 милиона душа 38000 школа, то је 1 школа на 880 душа, дакле 7 пута мање, него у онима младим с. американским државицама, што су тек пре неколико десетина година настале. Да се Француска изједначи са Америком, требала би да има 200,000 школа, на место 38000. По Немачкој долази на 6—700 душа 1 школа, а по Швајцарској на 4—500. Ова земљица ма да је гола и тврда стена и планина, у овоме је погледу Америци најближа, па зато је у Европи и прва и најнапреднија. У нас има вароши и градова са 10 до 12 и више хиљада душа отмињенога грађанства, па ћеш једва наћи 6 или 7 школа, то је на 2000 душа 1 школа; какве би ту ваљале парнице и накнаде, да је свести код одабранога грађанства и код оних родитеља, што за школу плаћају, а школе немају. Као куриозум имамо овде навести Сомбор, па баш Сомбор, де су нам основне школе најбоље, и де имамо највише за школу деце, на 1800, а не иде више у школу од 400, јер нема места, чујте! места нема, да се деца сместе, него и оно 400 готово једно на другом јаши, толико се мари за науку деце; а тако има у нас и више отмињених места; па онда се не усуди на проста ни помисљати.

Лепота школских домова и њихових намештаја и опрема, то је понос Американца. Само у неким западним државицама су школски домови мале и просте кућице: на истоку су свуда и по најмањим селима ле-

пе на кат дигнуте куће, на одабраном здравом месту. оградене пријатном зелени; а по варошима, као у Новом Јорку, Бостону, Филадельфији и др. свуда су горостасна здања, на 3 и 4 ката, у којима је све по потреби школе најдивније удешено. Свуда ћеш наћи улазе чисте, собе високе и простране. суве и сувине ведре. Свуда има особита придворја. У свакој соби видићеш термометар и сат. У сваком школском дому има озго и оздо окром школских соба по 1 велика сала, по 10 хв. дужине и 7 ширине; де се у одређене часе сва деца скупљају, на науку и на игру. Школе се греју напуштањем топла ваздуха, као оно по царским палатама. Свака соба има ради непрестане промаје чистога ваздуха најбоље удешена ветрила (вентилатуре). Најбоља у месту пијаћа вода пропуштена је у школском дому кроз све катове. Свако дете има башка свој столац као налоу и своју столицу, те му може учитељ од свуда приступити и што треба показати. Клуна и скампија нема више у с. американским школама нигде. Свака и она последња школица има своје земљовиде (географске карте), глобе, природословне збирке, и пуно различних фабричких ствари за науку деце, и свака има свој клавири. Сви се утичу, да своје школе са учевном опремом што боље снабдеју. Варош Нови Јорк дала је само једне год. 1861., преко 25.000 франака (1 франк., 1 ф. шајна), да се набаве за децу по школама различни инструменти за науку. У с. Америци узакоњено је, да да свака школе има своју библиотеку за децу и старије, одкуда људи и деца књиге позајмљују, па код куће читају. За библиотеке основних школа има у свакој државици нарочити фондови, који се праве порезом. У државици новојоршкој има у библиотекама основних школа преко 1 и по мил. књига, по томе на 11750 школа, долази на сваку школицу преко 1300 комада. Уза сваку школу има летна отворена игралишта, а за зиму

затворене велике дворане са различним гимнастичким справама. Тако се старају како за умно тако и за телесно развијање деце и гледе да је у школи свака угодност и пријатност. Ошколским домовима постоји готово свуда у њих овај закон: да се најздравије и најпријатније место у општини и школском шестару и која је кућа ту најлепша и најугледнија има узети за школу. Ово последње доба чудо је сила новаца жртвовано на то, да се лепши школски домови подигну. У Новом Јорку су за ово последњих 10 година сва стара школска здања свајена, па подигнута лепша и још 26 нових, од којих свако по 1500 до 2000 деце прима. Од г. 1853. па до 1861. потрошено је на ово само у овој једној вароши на 8 милиона фран.

А како стоје школски домови у Европи? Неки Американци изаслан од своје владе, да ово извиди, па да по томе, де шта ваљаног нађе, и они своје школе удесе, јавља о школама по Немачкој ово: За чудо су ти људи незналице у погледу на законе здравља и ваздуху по школама; свуда им је по школама задај, да се не може подносити. Ветрене школских соба састоји се само у томе, што по једаред два на дап прозоре и врата отворе. Пећи леже све с поља, те тако ни оно мало чиста ваздуха не користе, што би могли имати, кад би ложили пећи из нутра. Деца им седе у школама на дугачким клупама, као оно робље. Нигде немају уз школе удешена за децу игралишта; а школе им леже где где у блату и гаду, да им се не може приступити. Чисто не може човек веровати, да разборити људи своју рођену децу у таким местима уче и васпитавају.

(Продужиће с.)

га Берберски, Филип Берберски, Коста Берберски, Мита Кирћански, Јоца Јешић, Паја Табачки Пера Фратрзанов, Никола Живков, Филип Милић, Мита Цвејанов, Сава Попов, Гига Конзул, Тоша Конзул, Ђорђе Крајиван, Јоца Цвејић, Ђорђе Илић, Лаза Попов, Писа Лалентин, Мита Цвејић, Стеван Нићетин, Алекса Ерски, Ваца Рошул, Георги Николајевић, Неца Мартинов, Тоша Вуков, Андрија Николић занатл. Илија Мартинов, Матија Пиварски, Трива Ђураков, Неца Радичев, Пера Ђураков, Никола Јанкахидац, Мита Цвејић, Жива Госпођиначки, Совра Кирћански, Филип Домеско, Јоца Чурчин, Пера Анђел, Ђорђе Домеско, Прока Крунић, Жива Чурчин, Пера Чурчин, Ђорђе Вуин, Либа Попов, Јоца Попов, Среја Гаћански, Аца Стојановић, Игват Гаиц, Сима Радосављев, Јевта Кирћански, Сима Гојков, Теја Рацков, Милутин Качарић, Сава Цветков, Моја Цветков, Паја Рацков, Георги Турипски, Коста Радосављев, Жива Рацков, Влада Рацков, Лаза Задрун, Андрија Гојков, Ђира Гојков, Тоша Цвејић, Јоца Турински, Ђорђе Гојков, Урош Думитров, Тоша Јанков.

„Уреднику „Заставе.“

„Господине!

„Србска уједињена омладина изабрала је „Заставу“ ваш лист, за свој орган. Тиме је она хтела рећи, да су начела што их „Застава брани и заступа, и њена начела. Но уједно је хтела и да изрази своје поштовање према вама, који сте душа њеном органу.

„Као што смо поуздано извештени, договорили се у Новоме Саду неколицина да вама и вашем листу подкопају кредит у народу.

„Могу се поједини из народа дати повести за „китњастим“ речима „побраним у перивоју“ скандалозне фразологије, али народ, као народ који свестан прокине ма како скривене намере, протестује у своје достојанству против сваке свезе са људима, којима су намере недостојне.

„Кредит вашег листа, господине, и вашег имена основан је на свести народа, основан је дакле на вечитом темељу, јер је свест нашег народа вечита.

„Подносно мирни и утешени, што се те тачке тиче, ми само хоћемо да вам изјавимо наше поштовање, што поменути „дружници“ игнорирате са ђутајућим презирањем, — јер је заиста тако поступање најлепша обраћа против таквих нападача, и најбоље одговара достојанству јовнога карактера „Заставе“ и ваше личности.

У Дебрецину 18. новембра 1866.

Србска дебрецинска омладина: Исидор Павловић, С. п. л. Видак Милан Милосављевић, Тоша Бекић, Ђорђе Николић, Ђена Николић, Љубомир Кекец, Антон Апд. Павловић. (Толико је у ово време свега младих Срба у Дебрецину).

ДОПИСИ.

☉ 3 а г р е б, 19. н. л. Данашња саборска седница били је истина кратка, но у неком обзиру ипак доста знаменита, зато хоћу, да вам тај нови „куриозум“ нашега саборскога деловања укратко саопштим.

Пошто нас је г. М. Боговић усред високе политике и узвишени идеја, које нас данас обузимају, са једним материјалним предметом о исушењу великога „лоњскога поља“ и „посавски низина“ као известитељ дотичне комисије, са својом подужом беседом зачимао, која је при свем том, да је сам предмет по себи доста сувопаран, богатством нашега језика, здраво украшена била, — дође нам на стол куће тискани операт нашег краљевско-пештанског посланства.

Председништво упита како да се та ствар у претрес узме.

Са више страна виче се: „одбору ад хок, да о томе свој предлог сабору поднесе.“ То буде и закључно а број чланова тога одбора на 12 установљен.

Истина унионисте викаше 11 или 13, јер им се то практичније видило, да буде већ и ради вотивације без пара; но већина је била, и то „изложбеници“ и „дворанашки“, који су се у томе већ да пре сложили, за 12. Сад приметити Живковић, да у тај одбор не могу се бирати и они, који су чланови исте регниколарне депутације били, да неби тим начином били судије у својој ствари; но томе се обе већ сложене противне странке одури. Из тога видимо шта се намерава, но хтедосмо се и уверити.

Приступи се к избору. Сад нам дође дело на дело. На неколико, с учажно виђени целуља, спазисше унионисте имена свију бивши чланова пештанске депутације, а на место покојног дра Вранићана дра Клаића (Дадматинца), који је међутим свој мандат положио, Јанка Цара и Фрицу (Мирослава) Крадевића.

Видећи унионисте ову комедију одма међу собом договорили се, да у том избору не суделују, то и учи и, јер кад нису суделовали код избора пешт. де-

путације ради оне инструкције, којом се адреса као глас већине сабора начелно пореметила: то је сасвим наравно, да су се и код овог избора пасивно владали: видећи, да се та ствар и даље оном истом одбору и то оваким маневром у руке предаје.

Гласовало је, без униониста, свега 75, и тако се догоди онај „куриозум“, да су у томе, тобож новом саборском одбору, који ће имати онај елаборат пешт. депутације у претрес узети, и свој предлог о томе сабору поднети, она иста лица бившега одбора, ону двојицу изузимајући, који немогоше изабрани бити, и на који место из милости два унионисте као фигуранти дођоше.

Истина, многи од наши противника увиђају и сами ову комедију и веле да би боље — а ја велим и поштеније — било, да су одмах и предложили, да се та ствар оном истом одбору повери, који је о тој као својој ствари и онако обавештен, пак ће лакше моћи и предлог за даљу радњу ставити.

Но и овај разлог не стоји, јер су и остали чланови сабора из тисканог операта о целој радњи одбора обширно обавештени, имајући за се још и то, да као безпристрасне судије лакше видети и просудити могу ваљаност, или неваљаност поступка депутације, а ваљда неће бити она г. чланови бивше депутације толико сујетни да мисле, да су они сву политичку мудрост изцрпили, и да су они једини у стању ваљан правац сабору означити, па и успех њихове радње могао ји је, а ко не а priori — као што су то многи разборити људи и изван сабора узимали — а оно бар сада а posteriori о противном уверити.

Но све се то лако разумети даје, кад видимо, шта се код нас међу тим догодило, наиме оно, што је „Застава“ још давно предсказала.

Овде се дакле обште поговара и јавна је тајна, да су се обе народне странке: изложбена и дворанашка у своје даљем правцу сложиле, т. ј. да су изложбеници начела дворане попримали. По уговореном новом програму признају се заједнички послони и државни дуг на прама Аустрији, а тако и централни парламенат за расправљање ти послова уз одговорну владу, а све то уз неодложни и безусловни укидај Крајине и сједињене Далмације. (Један услов ипак иштемо, а тај је, да се призна србско име и србски ма и једноплемени народ и у троједној краљевини са посљедицама равноправности народа — иначе ће нам бити целокупност троједне краљевине, као пустав равнодушна ствар, ако ми као народ у њима места не узимамо. У.)

Колико је у томе истине то за извесно не знам, доста да сам то из поузданог извора дознао; да и дворанашки сами ту нову фузију признају, а да то и најновији догађаји у сабору потврђују.

Зна се и то, да су тај програм и ту фузију најпре договорили и уговорили сами чланови краљевског одбора, па онда својим странкама на одобрење поднели, и то су ове и учиниле.

Овде само опозити морамо, како чујемо, да једини Ј. Перковац код тога договора и уговора његови колега учествовао није, и отуда би се ваљда извести да и његово у последња доба ударање на уредника „Свјета“.

Поменути господа приредила су дакле све за будућу радњу сабора, наче, како се вели, и саму адресу; није дакле чудо да је у таквим околностима ваљало њи и у данашњи одбор изабрати, да им у томе договореном предузећу нико не смета.

Истина, као што видимо, они узеше у то своје коло и два „каснијате“, који би као *rici masculi* имали готов посао регистровати, но неби рекао да ће им ови у клопку пасти, т. ј., у томе одбору несуделовати; а шта ће после бити, кад предлог одбора, то новорођено чедо ново створене народно-либерално-самосталне фузије на стол куће дође, то ћемо видети.

Ја нећу овде да се уцуптам у какво разлагање и претресање поступка наше *re infecta* враћене депутације, а нити овога најновијега поступка обеју народни странака, о чему ће можда на другом месту више говора бити, но толико би се већ сада у погледу те начелне фузије наши двеју странака — ако је таква у истини искрено смишљена и чврсто уговорена, — мога рећи: да је та фузија у своје време, т. ј. или г. 1861. или бар почетком овога сабора, 1865. догодила се, нашем сабору ако ништа друго, и без обзира, да ли би се у

*) Велим „народне“, јер по умном појму уставности наши противника, каснијате или унионистична странка није и не може бити народна, и тако је наши противници просто „мађарско-називају, дочим своју народно-либералном и народно-самосталном, дакле свакако народном зову. (Долуше кад човек посмотри, који су главни фактори и једнога и другог и трећег клуба, онда је за цело тешко изабрати, у који би човек са светлијим образом, или мањим зазором ушао — Срби би најбоље урадили, да не иду ни у један, јер ће свуда наићи на непријатеље, било уставне слободе, било србске народности, било обојега. У.)

ствари успело, или не, — била би бар уштеђена она срамота пред целим изображеним светом, ради његовога толикога, више пута недоследнога шевердања и веругања да нам се каже, да ни сами управо незнамошта и како хоћемо, те нас неби критика страни журналиста политичком незрелости жигосала. —

+ Вршац 22. нов. Кад сам моје извешће о нашем народном позоришту (види бр. 78.) писао, заборавао сам вас о најпоглавнијем, а то о „позоришној школи“ известити.

Осим представних проба, држи се редовно сваки дан 2—3 сата школа, у којој се позоришним члановима србски језик и граматика, са особитим обзиром на просодију и синтаксу, — затим немачки и француски језик, па и певање предаје.

Школа је у србској обштинској дворани, коју је наша обштина бесплатно на расположење, а и огрев дала. Србски и француски предаје управитељ позоришта г. Ђорђевић, а немачки и певање г. Максимовић.

Заиста, ово је, како конзерваторије немамо, најсрећнија писца била, и ова ће школа уродити лепим плодом; њена благодет, ма да она тек од 16. окт. о. г. постоји, већ се онажа, јер данас зна сваки трудолубиви члан нашег позоришта, како и где ваља гласом у говору и при представама ударити и правилно реч изрећи, а од њега чује и публика, пак се учи и тако мало по мало научићемо се правилно и лепо сви говорити.

Од првог мог извешћа пак до данас, ове су представе биле: 1. нов. Гавница, 3. Стари бака и његов син хусар, 5. Парница и Први састанак, 6. Прехвала, 8. Сан Краљевића Марка (овај се комад у корист позоришној дружини одиграо), 10. Низ бисера, 12. Вампир и чизмар, 13. Миљко Мркоњић, 15. Она је луда, 17. Записници Ђаволови, 19. Разбијена шоља и Обртгар од 18 година, 20. Војнички бегунац, 21. Милош Обилић.

Представе су све врло добро испале глумци су сваки своје учинили, и више пута тако нас њиховом вештином изненадили, да се ми збиља питасмо: „да ли је то наше србско народно позориште?“ чисто нам се такав напредак за кратко време немогућан чинише, и кад неби се собственим очима и својим чудом сами уверили, Бог и душа неби смо веровали, пак зато и нећу о појединим члановима реч рећи, већ кажем, да нам се сви чланови добро владају и напредују и да нам част чине. Ако се и даље тако у сваком обзиру напредовало буде, онда моћи ће се рећи, да имамо позориште са којим се поносимо.

Посета је — са изузетком две посљедње представе, — на жалост још једнако слаба, киша скоро сваке представе, време благато и као што у нас слабо еквипажа има, може се казати да је и ова слаба посета још прилична, но могла би наша публика, почем је код нас добра година била и почем се све и сва добро продаје, позориште поред све те незгоде ипак, па ма на рачун ципела и блата — боље посећавати, јер иначе биће обште штете.

Као што сам се изрестно, позвана је дружина нашег народног позоришта на неколико представа у Белој Цркви. Још не знам, хоће ли се овом позиву одазвати, но ја држим да хоће, јер треба и нашој браћи Белогрчанима прилике дати, да се и они, као и ми, са овом омиљеном народном установом пред туђим светом поносе, а да ће одзива и доброг рачуна у Белој Цркви бити, о том нема сумње.

Чујем да „Србобран“ има један допис из бачког диштрикта у којем се вели, да је народно позориште 700 фор. на пчиоде потрошило. Ја сам тражио тај лист, но писам га досад добити могао, (има 2 предплатника овде) чим га будем добио, писаћу вам о тој ствари, а засад нек је овде речено, да тог г. дописника, ако је истина да је тако о пчиодама у „Србобрану“ писао — мора да га 700 пчиода по глави боцкају, кад је могао и таку лагарију у свет пустити. — Но отом други пут.

Г р а ц 18. новем. Читалисте јамачно телеграм „Напредка“ о одреси из Граца на г. Чакру у Н. Саду. Надалисмо се, да ће „Напредак“ и саму адресу ту саопштити, али наместо тога он у 23. бр. донесе ову заговетку: „онај градачки телеграм у посљедњем броју нашега листа нека је мистификација, за коју се ни то неможе рећи, да је оштроумна.“ Да се види да је „мистификација за коју се неможе рећи да је оштроумна“ сва у речима и поступцима новосадске котерије, ја ћу вам саопштити кака је адреса одавде г. Чакри послана; ево је од речи до речи:

„Врли србине!

„У овако пренажном добу, какво пам је садашње, де нам сваки час на опрезу ваља бити, јер ће нам иначе с крвљу стечену имаовину нашу суседи да отимљу — нико неће противног уверења бити, ако велимо да је преко пуждна слога међу Србима, односно Славенима.

„Увиђајући то неможемо доста до се начудимо сла-

бости некојих дипломата, који се из петиних жила не за благостање васцелог народа, већ за подле — народу познате — намере боре, не заузимају се за саму ствар, већ под фирмом борбе за народно право, само за славу, за златним крогновима теже, ма то на развалинама народних права задобили.

„Но по нас би жалостиво изгледало, да су нам сви народни борци овакови. Једина нам је утеха, што имамо, ако и не западном цивилизацијом а оно источним духом — што нам је од превелике жеље — задохнутих народњака, којима је у сваком делању народ пред очима, који прзирући постављене им препреке, по чистој савести својој оној светој мети се приближују, из које ће врели зраци да уталожу досадашњу народну зебњу!

„Неможемо срцу одолети, а да се не сетимо „пових ембриона у ображене величине“ : који су у најновије доба показали необориву ложику своју у насртању, који су свету очи отворили и доказали му, да је оно, што је он за либералност сматрао, деспотизам, а оно, што је он досада за деспотизам сматрао, либералност!

„Ми се врло радујемо, што у вама имамо поздравити вођу споменутих ембриона“, радујемо се, што се вама предкажује нов дух, који одавна даје знак мицања, ал га не разумевамо, јер се пре времена нашем свету појавио, — и тек сад почињемо пажињу обраћати на високоумно — разложно — журналистично делање ваше, које „вашем народу“ посвећујете: тек сад увиђамо, да су оне у „Напредку“ тискате биографије, — или ако желите „одкривене тајне“ — излив нашег неуморног труда, који сте годинама полагали, само да слабости нађете у онима, који су с енергичним радом увек народ заступали — да се је пужда појавила — и показали, како нам ваља сопствени интерес одбаци од себе, ако би то обшта ствар изискивала — и где чуда, о tempoга о tempo! тражите у чистом житу главнице, па не најбоште ни на кукољ. Сав ваш труд дакле узалуд!

„У делу се сам списатељ огледа, зато и ми читајући ваш најновији политично-хумористични производ, неможемо, а да се не сетимо величине труда вашег: није шала оборити једног човека, оборити људе, који су себи код народа лепо име стекли, — ту треба пискарања адреса људима противног начела, ту треба трчкарања за истеривање подписа, ту треба и у даљније области мало око бацити, да још свет није обманљен да се и тамо име ономе стече, који га својим радом није кадар стећи, па све то — јошт ваља и материјалне жртве сносити — народа ради, само да га под ваше и нашега шефа тугорство увучете!

„Но и ово све остаде без уплива, ал ви г. Чакра неуморни остадоште у нашем енергичном раду и настависте га даље, да се барем великим чини успех труда вашег, ако у ствари и ништа није.

„Господине Чакра! ваша је идеја узвишена, намера велика, а тежња искрена!!!

„Ова племенита својства само су великим духовима у део пала, зато се немојте ни чудити, ни једити, што поука вама никакве клице не тера у народу, већ ви г. Чакра тешите се с тиме, што ваша идеја није садашњем времену сходна, и делите судбу са великим духовима, којих идеја зрак двеста-триста година унапред греје, а оно, што је близу њега, — као год близу сунца — оће од зиме да се смрзне.

„Ви г. Чакра дакле, који се за родољуба сматрате, принесите јошт једну жртву на народни олтар, а та жртва нек се састоји из признања, да ваше делање по народ ни од какве користи није — о чему сте се не једанпут могли уверити, — бацити се зато у пензију и мирнијом оком сматрајте текуће ствари, као што то и други чине, који се мало или ништа у ствари неразуму.

„То жели од вас г. Чакра на градачком свеучилишту учећа се славенска омладина.

У Градцу 11. (23.) новембра 1866.

(Сједују 30 подписа)

О Крити или Кандији читамо у једном енглеском листу, међу осталим, следеће:

Крита или Кандија бреговито је острво, и особито јој је западни крај — Сфакија — згодан за одбрану. Ако би њени обитатељи били снабдевани рапом и зебаном, извесно ће се одбранити. Острво је дугачко и узано. Од истока према западу простире се оно око 160 миља, а ширина му је на разним тачкама различава — од 6 до 50 миља. Небројене јаруге деле приморје од унутрашњих области, тако да је тежко држати острво у обсади, нарочито кад му је Грчка на руци! У старо време живили су у Крити око милион обитатеља; у средњем веку свео се тај број на половину. Данас по свој прилици нема Крита више него 200.000 житеља, од којих су Хришћани у знатној већини. Ако би се Крита могла ослободити од турског зулума, она би много вредила за малу краљевину Грчку, и тим више што јој земља и поднебје ваљају за произвођење: вина, маслинка, воћа и многостручних привредних производа. Раброст коју су Крићани показали, у борби противу Турака, заслужује највеће поштовање; пријатељи човечанства и слободе имају само желити, да се Кандија од Турака ослободи.

Говорећи тако енглески лист уверава, да Инглеска неможе бити противна сједињењу Кандије са Грчком; шта више, он се нада, да ће уз Инглеску и Француска припомоћи томе сједињењу, почем је већ тако јасно постала, да „цариградском болници“ лека нема.

Из Боке нам пишу, да хрватски лист „Ил Национале“ непрестаје распростирати зле гласове о Кандији, гласове који су уједно управљени и противу здања источних Хришћана у себе и у своју народну будућност. Ми имамо уверење, да су усиљавања споменутог листа колико несагласна са његовим сопственим именом, толико и у противности са народном свети наше браће Хрвата: зато прећутујемо овде појединости из „Национала“, које нам се у писму из Боке набрајају. Уостатам, наше и није да делимо меџдан са писаоцима, којима и најновији догађаји неби помогли да увиде, да достојанство и интерес јужних Славена нису у међусобном тарању, него у сложном одпору противу обштег непријатеља, и у братској сарадњи за остварење начела народне слободе и независности на Истоку као и по осталој Европи.

Г. Ђорђе Глибошки, учитељ у Срб. Бечеју, послао нам је подужу изјаву о неистинитости дописа, који је у 120. бр. „Србобрана“ печатан под знаком: §. У том допису „Србобрана“ вели се, да је „у Бечеју учитељ Г. по цео дан од Понта до Пилата ишао“ ради купљења подписа на адресу за бечејског посланика. Почем у Бечеју нема другог учитеља коме би се име или презиме са Г. почињало, то г. Глибошки сматра да је противу њега управљен „Србобранов“ допис, и позива онога који је тај допис писао, да докаже: у чију је кућу и коме поименце он (г. Глибошки) ишао ради искупања подписа. „Србобранов“ дописник каже за себе, да је члан омладине пештанске; г. Глибошки неверује, да би се који члан честите пештанске омладине унизио до таког дописа, као што је „лажни“ допис „Србобрана“; у осталом он позива свог противника да са именом и презименом на среду изиђе, те да види с ким посла има. „Ко туђе име на јавност потече, дужан је и своје име јавно казати“, вели г. Глибошки. Неизвиђени „Србобранов“ дописник са својим именом на јавност, г. Глибошки сматраће га са жаљењем као „опадача“. Што се тиче „адресе“ бечејског посланика, о којој се у „Србобрану“ говори, г. Глибошки напомиње, да из Бечеја никака „адреса“ није послана у Пешту, него из јав. „И отуда се види, вели он, да дописник „Србобранов“ незна шта пише.“ Толико ради одбране г. учитеља бечејског на чије се име нападо у „Србобрану“.

Угарска.

„Журал де Леба“ доноси један допис из Пеште, у коме се јавља, да је чувени мађарски патриот, Деак, 27. о. м. излазио пред цара у Шенбруду. „Господару, рекао је Деак поклонивши се владоцу, допушта ли краљ Угарске да му се један од његових највернијих поданика сасвим искрено изјави?“ Цар је допустио, и онда је Деак изговорио све, што се на таквом састанку изговорило може. Ништа није изоставио, ни погрешке почињене од владе до данас, ни погрешке које се могу још починити, ако би се продужила политика Белкредиа и Мајлата. Но Деаку осов тој политици ваља је ово: „развој (посвађај) па заповедај.“ У Угарској радило се, да се наоружају саборски (парламентарно) варошани противу спахија, а спахије противу власти, са том тајном мисли, да сви изврпеју своју снагу, свој кредит и своје стрпљење у међусобном рату. Пошто је Деак казао то цару, цар га је послао Белкредиају, те је и овоме морао исповедити исте мисли, које је цару казао, а разуме се, додаје пештански дописник, да су се те мисли само завржене пред Белкредиају изнети могле.

Стране земље.

ПРУСИЈА. Одбор који је пруска скупштина одредила за проматрање владиног предлога: о наградама за личне заслуге у последњим догађајима у Немачкој — тај одбор споразумео се са министарством на овакав предлог закона: „Ми Вилхелмо, божијом милости краљ од Прусије, наређујемо, са одобрењем обају окупштинских домова монархије, следеће: ради награде министарског председника грофа Бизмарка, из признања што је са успехом водио спољашњу политику Прусије, и оних пруских војсковођа, који су припомогли сретном исходу последњег рата, наиме: генерала Фехоте Руна, барона Молтке, Херварта, Битенфелда, Штајница, и Фогела-Фалкенштајна, а да се ради награде тих лица стави на располагање 1,500.000 талара, од оних новца што ће се добити у накладу за ратне трошкове; како ће се та сума поделити, то да се остави краљевом благонахођењу и опредељењу. Дано итд.“

Новије.

— Званична „Руска Кореспонденција“ пише о Источном питању, међу осталим следеће: „Положај Хришћана на Истоку сматра сваки Европејан као несносан. С друге стране сви се слажу, да се зло на Истоку из корена лечити има. Мисао да угњетени народи саране гвечећу силу сасвим је природна. Симпатије западне Европе у том погледу нису мртве, али нису и без интересовања.“ По истом листу, западна Европа радила би, „да источни Хришћани буду услужна оруђа њене политике.“ „Мера заштите, вели се даље, коју би западна Европа тим Хришћанима хтела дати, опредељава се по напредку ових у идејама Запада, а г. Мустје, кад је Цариград оставио, није то тако грчким државницима. Трабало му је само руку пружити, па да примере покаже: попуштање спрам сваког захтевања Румуна, али подпуна равнодушност спрам страдања Кандиота, Бугара, Срба, Бошњака и свију други. Ми (Руси) ником неодажемо; наше симпатије за Хришћане источне искрене су и простиру се једнако на све њих. Оне се оснивају на једнакости вере и порекла. Руски народ одобрава дакле сва усиљавања што се чине у интересу Хришћана на И-

стоку, али у исто време и са жаљењем гледа на покушаје, да се у истим Хришћанима њихов народни дух убије, и да им се томе духу противна цивилизација, натури. Наша влада мора свим средствима одупирати се таким покушајима и бдити над одржањем народног предања. То је дужност њој као славенској и православној сили.“

Пештанска мађарска омладина што се ни универзитету учи, дала ја увече 24. о. м. велику бакљаду (око 800 буктиња) у част странке левице пред клубом њеним „код Палатина“ у часу кад је ту клубска већа држана. Гици, а за њим и Тиса Калман одоздравили су одушевљену омладину; по улицама разлегаше се: „Живица левица“ — „живио Тиса Калман!“

Ентернационал доноси ову важну вест: руска влада позвала је велике силе да претресу и пренове уговоре од 1856. и 1858. Ако би се та вест обистинила, онда би источно питање сасвим отворено било.

ТРГОВИНА И ОБРТНОСТ.

Ж. П. Сисак, 21. новембра.

Од дуже времена једва је тек ове недеље нешто баватске шенице на пијацу приспело, од које је цена: 1500 ваг. 85—86^ф по ф. 6.70; 5000 ваг. 87—88^ф по ф. 6.85 до ф. 7 врло лако страном за овдашње млине, страном пак за Крајинску продато. — За шпекулацију: 5550 ваг. шенице босанске у транзит по ф. 5.50; 1500 ваг. кукуруза старог по ф. 3.80; 1000 ваг. зоби овдашње по ф. 1.80; 5000 ваг. зоби босанске транз. по ф. 1.60 до ф. 1.65.

Осим нешто босанског кукуруза, босанске шенице и зоби оскудевају нам све друге робе на пашој пијаци.

Ови дана имадошко снега довољно, а сада нам време ојужи, услед чега се надати, да ће нам воде равне обалама бити.

Ј. К. Пешта 25. нов. Житна пијаца. Добра воља на куповање шенице показала се у почетку недеље, ал не траје дуго, јер дође из Лондона вест, да је тамо цена шеница у 3 шилинга оборена. То је наше шпекуланте у неприлику довело, и одма почеше давати 20—30 нов. за ваган мање, на коју цену само они продавац пристадоше којима је нужа ради новца давати продати. Споменута вест из Лондона неби могла сама утицаја на цене имати, али је баш у исто доба и ово мекано време наступило, које даје могућности, да се многи товари, који су на дољњим станицама спрењени, још ове зиме амо доведу. Немамо се бојати да ће данашња цена шенице, до пролећа знатно пасти; на пролеће зависће цена од стања осева, од готовине која се код нас затекла бде, и поглавито од политичког стања — које све дочекати морамо, а дотле наравно да ће цена и скакати и падати. То баш и карактерише радњу која се шпекулацијом зове; јер је као слободну сваки радити може, пак и свакој прилици која му се укаже, у своју корист прити. Зна се да цена робе онда скаче, кад се роба са више страна тражи; на против, кад на једном тржишту доста робе има, а за исту мало купаца, тада цена пада, као и кад је оскудица у новцу. Још у време жетве видило се, да та неће ни у средњу руку одговарати; знало се и да је у другим државама још горе, те ће ове морати од нас своју потребу подмирити. И тако се сваки добрим ценама надао. Међутим како је било? Жалосно наше новчано стање учинило је, да је сваки економ, одма у почетку по ону ниску цену морао нешто продати, да би до нужних новца дошао, уз то је и „екзекуција“ гонила, да се још на њиви храна прода. То је била најбоља прилика за странце да јевтино робу купују; а наши економии због јевтиноће својих производа платише двоструку порцију. Сад, кад је воћ доста изпродато, а тражба на робу, једнако постоји, требало би да су цене сразмерно јш веће, али имамо и са другом невољом да се боримо, а то су жељезна подвозна друштва. Ова друштва поред скупе кирјеје, тако са трговачким добром поступају, као да милост деле; не само да нису обвезана, за опредељено време робу на место поставити, већ и не одговарају за никакви квар који би се роби код њих учинио, нити одговарају ако би од количине што нестало. Зато и има робе која под ведрим небом покривена више од 6 недеља лежи, судбини остављена, кад немислимо да је то све робе потребити људи (јер имућнији и чиновници, ових друштва другачије на услугама стоје) онда не таеба се чудити, што ти потребити своју робу, ма да су пендобре испод цена морају продавати.

То чине они да би се од коначне пропасти спасли; докле год оних имућнијих роба долази — њмова се послати неће — то уздржава цену од напредовања. Ако је држава споменутих друштвима при оснивању, на њиов капитал 5, 6 и више на сто интерес гарантовала, она им с тим није дала и право, да са трговачком робом по људи раде; а треба ли питати шта од истих нереда друштва долази? Трговина на место да подпоре добија, угушује се; народ на место да поред добре прилике своју робу по бољој цени продаје, мора да трпи и да очима гледа како му групи из руке залогат узима. Као што са постојећим жељезним друштвима невоље имамо, тако ћемо имати и са овима, који у изгледу стоје, да се склопе. За друштво које ће пругу, од Осека на Реку да повуче, говоре да је као и свршено, и само се још ради да им држава 10 проц. интереса гарантује; и то ће држава морати одобрити, јер у овом „провизорном“ стању, поред тога да мора друштво пругу повући у правцу који стратегија захтева, ма за трговину и небило то полезно; неће сваки у такој земљи да свој новац другачије улаже него са високим каматама. Докле ћемо са овим доћи, време ће показати. Невреди државнике мењати, ако се и система не промене.

Боље од шенице тражени су ове недеље: раж, зоб, јечам, кукуруз и сви су цену одржали. Обртност шенице била је 40.000 ваг. на капају нешто је у почетку закључено на коначу недеље баш ништа: цене су ове: Шеница бават. 96—67^ф ф. 6.70; 88—89^ф ф. 7. до 7.10; потиска 86—87^ф ф. 6.75 до 6.80; 88—89^ф ф. 7.20 до ф. 7.20; за јануар ф. 7.20. Наполица 80—81^ф ф. 5.15 до 5.25. Раж 78—80^ф ф. 4.20 до ф. 5. Јечам 65—70^ф ф. 3.20 до ф. 3.50. Зоб 45—46^ф ф. 1.95 до ф. 2. Кукуруз стари ф. 4.15 до 4.20 нови ф. 3.80 до ф. 3.85. Проја стара фор. 3 до 3.50, нова ф. 3.60 до ф. 4. Репица ф. 6.50 до ф. 6.62. Шпирит сабуретом 66 нов. Шљивовица ермска ф. 26 до ф. 28. Свињску маст овдашњи узимали су на шпекулацију варошку ф. 35.50 са отране ф. 33.50. Шљиве мало се опет цена поправила у бурад ф. 19. Мед добро се цена држи, опећен ф. 20.50 до ф. 21 неопећен ф. 18 до 18.50. Венак славон, бав. ф. 121. Шишарке има наручбина са стрине, али неће за стару да одобре ф. 12 ову би цену хтели купци за нову дати нам то имаоци непристају.

Шампарнја Хорњанска и Трегерова.